

ՆԱ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԵԾՈՒԹՅԱՆ ՀՍԿԱ ԷՐ, ՈՒ ՆՐԱ ՀԱՄԲԱՎՆ ԷԼ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԷՐ



Հարցազրույց ՀՀ ԳԱՍ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանի հետ

- Հարգարժան պարոն Մարտիրոսյան, մասնագիտությամբ լինելով աստղաֆիզիկոս՝ եղել եք Վիկտոր Համբարձումյանի սանը: Ի՞նչ հուշեր կան՝ այդ տարիների և հատկապես Վիկտոր Համբարձումյանի հետ կապված:

- Ես ավարտել եմ Համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետի աստղաֆիզիկայի բաժինը 1958 թ.: Այդ բաժինը ձևավորվում էր 3-րդ կուրսից մաթեմատիկայի խմբերի ուսանողներից: Այդ ժամանակ Համբարձումյանը 48 տարեկան էր, այսինքն՝ Համբարձումյանն այն աստղային տարիքում էր, երբ փայլում էր, երբ հեղափոխական գաղափարներ էր առաջ քաշում, իսկ գիտական ողջ աշխարհը զբաղված էր այդ գաղափարների ընկալման խնդիրներով. գաղափարներ, որոնք ժամանակին շատ հակառակորդներ ունեցան, քանի որ նրա առաջ քաշած այդ նոր գաղափարներից շատերը

հակասում էին արդեն ձևավորված, գիտության մեծ ընդունված բազմաթիվ գաղափարներին: Այդ տարիներին նա արդեն առանձնանում էր որպես գիտնական և ուներ մեծ համբավ: Եվ այն երիտասարդները, ովքեր իրենց ապագան տեսնում էին գիտության ասպարեզում, իհարկե, կցանկանային աշակերտել Համբարձումյանին: Ես ևս բացառություն չէի:

Պիտի ասեմ, որ լավ էի սովորում: Ընտրելու էի մաթեմատիկական աստղաֆիզիկան: Չեմ փոշմանել, որ ընդգրկվեցի աստղաֆիզիկոսների այն խմբում, որոնց պիտի դասավանդեր անձամբ Վիկտոր Համբարձումյանը:

- Հիշում եք Ձեր առաջին հանդիպումը մեծ աստղաֆիզիկոսի հետ: Կպատմե՞ք այդ մասին:



- Առաջին հանդիպումն ու շփումը եղել է ուսանողական տարիներին՝ հենց առաջին դասախոսության ժամանակ: Հիմա նույնիսկ հիշում եմ Համալսարանի սև շենքի այն լսարանը, որտեղ անցնում էին Համբարձումյանի դասախոսությունները: Շատ լավ եմ հիշում առաջին դասախոսությունը... Նրա առաջին դասախոսությունից, հավատում եք, մեր խումբը մի տեսակ հիասթափություն ապրեց...

- Ինչո՞ւ:

- Պատճառն այն էր, որ նա հասարակ, սովորական ձևով չէր կարդում դասախոսությունը: Ուներ դասավանդելու իր յուրօրինակ մեթոդիկան: Նրա դասը պահանջում էր մեծ ուշադրություն՝ ներկայացվող նյութն ընկալելու համար: Բայց քանի որ մինչ Համբարձումյանը մենք

սովոր էինք մեր պրոֆեսորների դասախոսությունների մատուցման սովորական (գրի առնելու տեսակետից՝ հնարավոր) եղանակին, բնականաբար Համբարձումյանի դասախոսությունը մեզ համար հասանելի չէր: Եվ ահա մեր կուրսը գնաց ամբիոն՝ բողոքելու Համբարձումյանի «վատ» դասախոսություններից աստղաֆիզիկոս, շատ տաղանդավոր մարդ Բենիամին Թումանյանին, ով այդ ժամանակ ամբիոնի վարիչի պաշտոնակատարն էր: Նա նախ ծիծաղեց, ապա ասաց, որ ինքն էլ է ժամանակին անցել նույն ճանապարհը և մեզ շատ ձիշտ խորհուրդներ տվեց՝ ասելով, որ պետք է շատ ուշադիր լսել և հետևել մտքերի ընթացքին, ոչ մի վայրկյան չկտրվել դասից: Մեկ-երկու ամսվա ընթացքում մենք վարժվեցինք «Տեսական աստրոֆիզիկայի» դասախոսությունների մատուցման համբարձումյանական ոճին՝ օրեցօր ավելի ու ավելի հիանալով նրա խորը գիտելիքներով ու մտքի ձկունությամբ: Այնուհետև շատ ջերմ հարաբերություններ հաստատվեցին նրա և մեր խմբի միջև: Պետք է ասեմ, որ իր ամենակարևոր հայտնագործություններից մեկը, որ վերաբերում է գալակտիկաների կորիզների ակտիվությանը, նա կարդաց Ուսանողական գիտական ընկերության նիստում: Սա ևս նրան բնութագրող փաստ է: Բոլոր մեծ գիտնականները սկսում են իրենց նոր գաղափարը շրջանառության մեջ դնել յուրովի. Համբարձումյանի պես մեծ գիտնականը ընտրել էր այդ ուղին. իր գյուտը միանգամայն նոր երևույթի մասին առաջին անգամ ներկայացրեց ՌԳԸ-ի նիստում, որի նախագահը մեր ֆակուլտետից ես էի: Եվ ես մեծ ոգևորությամբ

եմ այսօր հիշում այդ օրը:

Հետագայում, երբ ավարտեցի Համալսարանը, ինձ աշխատանքի նշանակեցին Բյուրականի աստղադիտարանում: Սկսեցի զբաղվել միանգամայն նոր ուղղությամբ՝ ռադիոաստղագիտությամբ, որը հիմնված էր ռադիոֆիզիկայի և աստղաֆիզիկայի վրա: Ռադիոաստղագիտության՝ որպես գիտության նոր ուղղության հիմնադիրներից մեկը ինքը՝ Վիկտոր Համբարձումյանն էր:

- Ծարունակվե՞լ են Ձեր շփումներն այդ տարիներին:

- Այո՛, իհարկե: Հետո ես մեկնեցի Մոսկվա, սովորեցի ասպիրանտուրայում, ապա տեղափոխվեցի Ռադիոֆիզիկայի ինստիտուտ, 1980 - 2006 թվականներին եղել եմ Ռադիոֆիզիկայի ինստիտուտի տնօրենը, իսկ Համբարձումյանը մինչև 1993 թվականը Գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտն էր, դրանից հետո՝ մինչև 1996 թվականը՝ պատվավոր պրեզիդենտը, և ես միշտ առիթ եմ ունեցել նրա հետ շփվելու:

- Ի՞նչ ազդեցություն է ունեցել Վիկտոր Համբարձումյանը՝ որպես մարդ, որպես գիտնական, անձամբ Ձեզ վրա, գիտության մեջ Ձեր ուղին ընտրելու և կայանալու գործում:

- Ծատ կարևորում եմ Վիկտոր Համբարձումյանի պահանջկոտությունը գիտական հիմնախնդիրների առաջըջման և լուծման ուղղությամբ: Նա հաճախ էր Ակադեմիայի նիստերի ժամանակ ասում, որ մենք թույլ աշխատանքները չենք կարող առաջ տանել, մեր ակադեմիան թույլ ակադեմիա չէ: Խստապահանջությամբ մեր Ակադեմիան պետք է դառնա բարձր մակարդակի գիտական հետազոտությունների կենտրոն: Այսօր մեր ասպիրանտ-

ները բողոքում են, թե քննությունները շատ են, իսկ այն ժամանակ Համբարձումյանը պահանջում էր մի քանի քննություն՝ միայն մասնագիտական առարկաներից: Դիմորդների գերազանց գիտելիքներ ունենալը հայոց լեզվից համարվում էր պարտադիր պայման: Անգամ ռուսախոս ասպիրանտներից պարտադիր պահանջում էր ընդունվելուց մեկ տարի հետո քննություն հանձնել հայոց լեզվից:

Որպես գիտնական՝ նա շատ հեռատես էր, կարողանում էր ձիշտ կանխատեսել, թե գիտության այս կամ այն բնագավառը ինչպես, ինչ ուղիով է զարգանալու: Այդ իմաստով մեր հանրապետության ու Գիտությունների ակադեմիայի մեծ համբավն ու բարձր վարկանիշը հիմնականում Վիկտոր Համբարձումյանի պահանջկոտության շնորհիվ էր պահպանվում:

- Ինչպիսի՞ քաղաքացի էր նա:

- Նա շատ մեծ հայրենասեր էր և բացառիկ հարգանք և պատասխանատվություն ուներ մեր պետականության նկատմամբ: Աշխարհի որ երկրում էլ գտնվելիս լինեք, միշտ վերադառնում էր հայրենիք՝ մասնակցելու պետական տոներին:

- Դա անում էր պարտադրված, թե՞ ներքին մղումով:

- Իհարկե, նրա քաղաքացիական պարտքի գիտակցումն ու հայրենիքի հանդեպ բացառիկ սերն ու ազնիվ մղումները երբեք կասկած չեն հարուցել: Պատմում են, որ մի երիտասարդ մոտենում է նրան ու հարցնում, թե նա Մոսկվայում երբ կլինի, քանի որ ցանկանում էր իր գիտական աշխատանքը հանրահայտ գիտնականին ցույց տալ: Վիկտոր Համբարձումյանն էլ պատասխանում է, որ չգիտի, թե Մոսկվա-



Գ.Մարչուկ, Ֆ.Սարգսյան, Դ.Սեդրակյան, Վ.Համբարձումյան, Հ.Մաթևոսյան, Ռ.Մարտիրոսյան, 1986թ.

յում երբ կլինի, բայց որ մայիսի 1-ին լինելու է երևանում՝ Լենինի անվան հրապարակում, միանշանակ կարող է ասել:

- Դուք բնութագրեցիք Համբարձումյան մարդուն, քաղաքացուն, գիտնականին, իսկ ինչպե՞ս կբնութագրեք Համբարձումյանին՝ որպես ընկերոջ: Դուք եղե՞լ եք ընկերներ:

- Ո՛չ, չի կարելի ասել, թե մենք ընկերներ ենք եղել: Նախ մեր տարիքային տարբերությունը մեծ էր, հետո, նրա՝ շրջապատից նկատելի բարձր գտնվելը (չնայած նա մարդամոտ էր, պարզ և ուղղամիտ), այնուամենայնիվ առաջացնում էր հարգանք, պատկառանք, բայց ոչ երբեք հավասար ընկերական հարաբերություններ: Բայց ինքը, ըստ էության, շատ պարզ մարդ էր: Երբեմն անգամ ինքն էր առիթներ ստեղծում հանդիպելու, զրուցելու, շփվելու: Չնայած իմ հանդեպ նա ուներ առանձնակի ջերմ վերաբերմունք: Ռադիոֆիզիկայի

ինստիտուտը կազմավորվել է Բյուրականի աստղադիտարանի բաժնի հիման վրա, և նա միշտ ասում էր, որ ես իրենց աշխատողներից եմ: Ընկերներ չենք եղել, բայց նա իր կյանքից դրվագներ երբեմն պատմում էր:

- Պարո՞ն Մարտիրոսյան, ի՞նչ եք կարծում, կարելի՞ է ասել, որ համաշխարհային ճանաչում և հռչակ Հայաստանի ԳԱ-ին բերեց Վիկտոր Համբարձումյանը, իսկ հետագայում՝ նրա անունը:

- Պետք է ասել, որ Վիկտոր Համբարձումյանը հայ ժողովրդի այն զավակներից է, որ գիտության մեջ ունեցել է մեծ վաստակ, հեղինակություն: Չենք կարող չասել նաև, որ Հայաստանի գիտությունը միայն Համբարձումյանի շնորհիվ չէ, որ համաշխարհային ճանաչում ունի: Մենք պարտավոր ենք հիշել Սերգեյ Սերգեյանին, որը փայլեց գիտության ասպարեզում շատ ավելի պայծառ, բայց, ցավոք, կարճ ժա-

մանակահատվածով: Կարելի է ասել, որ Սերգեյանը գերնոր աստղ էր, որ, փայլեց շատ կարճ ժամանակ, իսկ Համբարձումյանը դարասկզբից մինչև դարավերջ եղել է գիտության մեջ: Չպետք է մոռանալ Օրբելի եղբայրներին, Ալիխանյան եղբայրներին, Մանանդյանին, Աձառյանին, Ղափանցյանին, ովքեր հանրահայտ գիտնականներ էին: Վիկտոր Համբարձումյանն աշխատում էր այդպիսի խոշոր անհատականությունների հետ, որոնք նաև գիտության նվիրյալներ էին, իրենց ողջ կյանքը նվիրել էին գիտությանը: Նրանց բոլորի շնորհիվ մեր հայրենի գիտությունն աշխարհում ունեցավ բարձր հեղինակություն: Բայց, անկասկած, վճռական դերը Համբարձումյանինն էր, ով իր խստապահանջությամբ ստիպում էր բարձր մակարդակի աշխատանքներ կայացնել: Նա կարողանում էր ձիշտ ուղղորդել մեր գիտությունը ժամանակի այն ուղղություն-

ներով, որոնք այդ տարիներին զարգացման միտում ունեին, օրինակ՝ տիեզերքի ուսումնասիրման գերխնդիրը: Երբ Խորհրդային Միությունում սկսվեց Տիեզերքի ուսումնասիրությունը, իսկույն դիմեցին նրան, և խնդրեցին, որ Հայաստանն ու Բյուրականն էլ մասնակցեն այդ աշխատանքներին, քանի որ Համբարձումյանն արդեն հանրահոջակ աստղագիտիկոս էր: Եվ քանի որ այդ տարիներին արդեն Հայաստանում սկսել էին զբաղվել ռադիոաստղագիտությամբ, իսկ Տիեզերքի ուսումնասիրություններում ռադիոաստղագիտական մեթոդները մեծ դեր ունեին, Հայաստանը դարձավ այն քիչ երկրներից մեկը, որտեղ բուռն կերպով սկսեցին ուսումնասիրություններ կատարվել այդ ուղղությամբ: Մեր Ակադեմիան առաջիններից էր, որ մինչև Խորհրդային Միության փլուզումը ակտիվ մասնակցություն էր ունենում այդ բնագավառի ուսումնասիրություններում: Այո՛, փաստորեն, կարելի է ասել, որ Վիկտոր Համբարձումյանի հեղինակության շնորհիվ է, որ մեր գիտությունն այդպիսի բարձր մակարդակ և հոջակ ունեցավ: Բայց, իհարկե, դա պայմանավորված էր նաև գիտնականների այն աստղաբույլով, որ այդ տարիներին նրա հետ միասին աշխատել է Գիտությունների ակադեմիայում:

- Ի՞նչ տվեց հայրենի գիտությանը Վիկտոր Համբարձումյանը, և ի՞նչ ստացավ:

- Հիշենք Ակադեմիայի հիմնադրման սկիզբը՝ 1943թ.: Հայաստանում Խորհրդային Միության Գիտությունների ակադեմիայի մասնաձյուղն էր բացված, որտեղ հիմնականում զբաղվում էին հայագիտությանը վերաբերող խնդիրներով: Մանադյանը, Աձառյանը, Ղափանցյանը, Տեր-



Հ.Քաղդասարյան, Յա.Զարոբյան, Ա.Միկոյան, Վ.Համբարձումյան

տերյանը, Սևակը և այլք զբաղվում էին հայագիտությամբ, իսկ ծձգրիտ գիտությունների բնագավառում գրեթե հետազոտություններ չէին արվում: Միայն հայագիտությամբ գիտությունը համաշխարհային մակարդակի բարձրացնել հնարավոր չէ: Գիտության վարկը ապահովում է հատկապես ծձգրիտ և բնական գիտությունների զարգացումը, որոնք ունեն համաշխարհային նշանակություն: Եվ Համբարձումյանն առաջիններից էր, որ մեր երկրում զարկ տվեց այդ ուղղությունների զարգացմանը: Նա անցել էր հիանալի դպրոց Լենինգրադում և գիտեր գիտության այդ ուղղությունների զարգացման անհրաժեշտությունն ու կարևորությունը:

- Իսկ ի՞նչ ստացավ ինքը:

- Լինելով մեր գիտության կազմակերպիչը՝ նա կարողացավ աշխարհին ներկայացնել հայրենի գիտության նվաճումները՝ մաթեմատիկայի, երկրաբանության, ֆիզիկայի, բնագիտության և այլ ոլորտների բարձրարժեք աշխատանքները: Իսկ գիտնականի, գիտության կազմակերպիչի համար շատ կարևոր է որակ-

յալ արդյունքներ ներկայացնելը: Նրա շնորհիվ Հայաստանն ու հայրենի գիտությունը արժանացան լայն ծանաչման: Համբարձումյանը խորհրդային գիտնականներից առաջինն էր, որ ընտրվեց Գիտական ընկերությունների միջազգային խորհրդի նախագահ: Սովորաբար ընտրվում են երկու տարով և մեկ անգամ: Խորհրդային Միության գիտնականների շրջանում Համբարձումյանն առաջինն էր և միակ բացառությունը, որ ընտրվեց երկու անգամ: Հետո նա ընտրվեց Միջազգային աստղագիտական միության նախագահ, ավելի քան 20 Գիտությունների ակադեմիաների պատվավոր անդամ: Եթե նա սովորական գիտնական լիներ, այդպիսի բարձր պաշտոններում չէր ընտրվի. նա առավել էր, քան սովորական գիտնականը: Ուստի, կարծում եմ, որ գիտությունն էլ քիչ բան չտվեց նրան. ամենակարևորը՝ Համբարձումյանը ծանաչված, ընդունված և սպասված գիտնական էր:

- Իսկ կարողանո՞ւմ էր իր հեղինակությամբ որոշակի հարցեր լուծել Հայաստանի համար:



– Իհարկե: Անշուշտ:

– Խնդրում եմ մեկ օրինակ հիշել:

– Մեզ առաջարկեցին զբաղվել Տիեզերքի ուսումնասիրության խնդիրներով: Խորհրդային Միության տարածքում կային մեր ինստիտուտների նման ինստիտուտներ, որոք ևս կարող էին կատարել այդ աշխատանքները, բայց այդ աշխատանքներին միշտ մենք էինք մասնակցում մեր Ակադեմիայի նախագահ Համբարձումյանի ջնորհիվ, ով նաև լինելու էր այդ քննարկումներին ակտիվ մասնակիցը: Այն խոշոր գիտական ծրագրերը, որոնք վերաբերում էին տիեզերքի ուսումնասիրությանը, աստղաֆիզիկային, ֆիզիկային, Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիան միշտ մասնակցում էր: Երբ Հայաստանում կառուցվեց արագացուցիչ, իհարկե, մեծամասամբ դա Ալիխանյան եղբայրների ջանքերի ջնորհիվ էր, բայց պակաս նշանակություն չունեցավ նաև Վիկտոր Համբարձումյանի հեղինակությունը, ինչը վճռական դեր խաղաց: Կամ, օրինակ, Գուրգադյանն այդ տարիներին զբաղվում էր արտամթնոլորտային աստղագիտությամբ: Պարզ է, որ առանց Վիկտոր Համբարձումյանի միջնորդությամբ,

առանց նրա նամակների՝ Խորհրդային Միության տարբեր գերատեսչությունների ղեկավարներին, Հայաստանի նման փոքրիկ երկրին, այդպիսի փոքրիկ գիտական կազմակերպություններին նման աշխատանքներ չէին վստահի: Իսկ Համբարձումյանի հեղինակավոր կարծիքը վճռական դեր էր ունենում նման հարցերի լուծման գործում:

– Ներկայացրեք, խնդրեմ, Համբարձումյանի մարդուն: Նա իրեն համարո՞ւմ էր երջանիկ մարդ:

– Ես անձամբ իրենից չեմ լսել այդ հարցադրման պատասխանը, բայց կարծում եմ, որ նա շատ երջանիկ մարդ էր: Իր ժամանակի ծնունդն էր: Նա իր ամբողջ էությանը այդ դարի զավակն էր, այնպիսի քաղաքացի, որով հպարտանում էր ողջ Խորհրդային Միությունը: Նա Սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս էր: Սակավաթիվ գիտնականներ միայն կարող էին նման պարգևների արժանանալ: Իսկ նա գնահատված, սիրված և հարգանք վայելող գիտնական էր, պատվելի քաղաքացի: Ես կարծում եմ, որ նա իր պարտքը հայրենիքի ու ժողովրդի նկատմամբ կատարել էր լիովին, իսկ մարդը երջանիկ է, երբ ինքը հոգեպես

բավարարված է: Կարծում եմ, որ նա երջանիկ պիտի լիներ նաև որպես մարդ: Ուներ հոյակապ ընտանիք՝ չորս զավակ՝ երկու տղա, երկու աղջիկ: Զավակներից երեքին շատ լավ գիտեմ, հատկապես լավ եմ ծանաչում ավագ որդուն, որը բարձրակարգ ֆիզիկոս է: Նրա զավակները հետևել են իր օրինակին, նվիրվել են գիտությանը և հաջողությունների հասել: Կինը՝ Վերա Ֆյոդորովնան, իմ կարծիքով, մեծ դեր է խաղացել Համբարձումյանի կյանքում: Նա շատ կազմակերպված կին էր, իսկ Համբարձումյանին շատ էր անհրաժեշտ մտերմիկ, ուշադիր վերաբերմունք:

Գիտեք, այն ժամանակ, երբ Խորհրդային Միության որևէ երկրի քաղաքացուն ուզում էիր բացատրել, թե դու որ երկրից ես, կամ Հայաստանը որտեղ է գտնվում, ամենահեշտ տարբերակն ասելն էր, որ դու Վիկտոր Համբարձումյանի երկրից ես, և միանգամից հասկացվում էր: Այդպիսի դեպքեր էլ են եղել:

– Լինելով Խորհրդային Միության լավագույն քաղաքացիներից, XX դարի իսկական զավակ՝ արդյո՞ք նրա համար դժվար չէր համակերպվել Խորհրդային Միության փլուզման, Հայաստանի անկախաց-



Վ. Համբարձումյանը Կիրովականի «Ավտոմատիկա» գործարանում

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ №2-3, 2008

ման իրողության հետ: Ինչպե՞ս նա ընկալեց Հայաստանի անկախացումը:

- Ղարաբաղյան շարժումը 80-ականներից չի սկսվել, այլ շատ ավելի վաղ: Եվ Համբարձումյանը միշտ էլ երազում էր մեր անկախության մասին, շատ էր կարևորում մեր ժողովրդի հոգևոր և տնտեսական զարգացումը: XX դարում ամեն մի փոքր ժողովուրդ չէր կարող պետականություն ունենալ, եթե նա կազմակերպված ազգ չլիներ, եթե քաղաքակրթության անդաստանում նվաճումներ չունենար, չունենար զարգացած մշակույթ, գիտություն, գրականություն: Հետևաբար՝ անկախության ծանապարհը ուղիղ և հարթ չէր լինելու: Եվ Համբարձումյանը միշտ ասում էր, որ անկախության ծանապարհը բարդ և դժվարին է, բայց ասում էր նաև, որ դրան պետք է պատրաստ լինել, պետք է լինել այնքան զարգացած ու կազմակերպված, որ հարգեն մեզ որպես ազգ և ծանաչեն մեր պետականությունը: Սա էր նրա փիլիսոփայությունը: Հիշո՞ւմ եք, անկախության հասնելու համար նա անգամ ծայրահեղ քայլի գնաց՝ հացադուլի նստեց: Ձորի Բալայանը հուշեր ունի այդ օրերի մասին:

- Դա սպասելի՞ քայլ էր Համբարձումյանի կողմից:

- Իհարկե, անսպասելի քայլ էր, քաղաքական ակցիա: Կարծում եմ, որ դա էական նշանակություն ունեցավ մեր անկախության ձեռքբերման ծանապարհին: Անկախության առաջին տարիների դժվարություններն ու սխալները շատ էին վշտացնում Համբարձումյանին: Նա երևի թե հոգեկան շատ բարդ իրավիճակում էր: Այդ ժամանակ էր, որ հրաժարվեց Ակադեմիայի պրեզիդենտի պաշտոնից՝ մնալով որպես պատվա-

վոր նախագահ:

- Նա վշտացա՞ծ հեռացավ կյանքից:

- Չեմ կարծում: Այդ տարիներին ողջ հանրապետությունն էր դժվարությունների մեջ: Նա փորձում էր չընկձվել, հոգեպես ամուր մնալ:

- Այդ դժվարությունները տեսնելով՝ չէ՞ր ափսոսում, որ եղել է անկախության ջատագովներից:

- Բոլորովին: Նա ուղղակի ասում էր, որ պետք է այնպես անել, որ սխալներ քիչ լինեն: Ամեն մի գործում սխալվելն անխուսափելի է, մանավանդ երկրի ու ժողովրդի համար այնպիսի կարևոր գործում, ինչպիսին անկախության ձեռքբերում էր, նրա ընթացքը, Հայաստանի համար նոր կենսաձևը, և բնական էր, որ պիտի լինեին նաև սխալներ:

- Լինելով Գիտությունների ակադեմիայի ներկայիս նախագահը՝ որքանո՞վ եք կարողանում Ակադեմիայի ղեկավարման հարցերում պահել համբարձումյանական կարգ ու կանոնը, նրա սահմանած

ուղղություններն ու զարգացման միտումները:

- Որպես Ակադեմիայի նախագահ՝ շատ կուզենայի, որ մեր գործերն ընթանային այնպես, ինչպես Համբարձումյանի օրոք, երբ առաջընթացն ուղղակի ակնառու էր: Ծատ կուզենայի, որ համբարձումյանական պահանջկոտությունը տիրեր ամենուր: Աշխատում եմ, որ մեր հետազոտությունների մակարդակը չընկնի: Բայց, ցավոք սրտի, այսօր միայն պահանջկոտությամբ հարցերը չեն լուծվում: Մենք աշխատում ենք հետ չմնալ համաշխարհային գիտության արդիական ուղղություններից, աշխատում ենք մեր խոսքը նաև տեղ հասցնել: Իսկ այն սկզբունքները, որ Համբարձումյանը դրել է մեր Ակադեմիայի սկզբնավորումից ի վեր, մենք պարտավոր ենք պահել: Միշտ չէ, որ հաջողվում է: Ես չէի էլ համարձակվի նրա հետ համեմատվել: *Նա համաշխարհային մեծություն էր, ու նրա համբավն էլ համաշխարհային էր:*

Հարցազրույցները վարեց ՆԱՐԻՆԵ ՎԱՐՂԱՆՅԱՆԸ



Ի. Վեկուա, Ե. Խարաձե, Վ. Համբարձումյան